

Muziek geven;
je kunt het

Maak van muziek een feestje!

Muziek is zoveel meer dan liedjes zingen. Samen muziek maken, luisteren naar muziek, bewegen op muziek en een muziekstuk noteren. Er zijn volop mogelijkheden, maar hoe verwerk je die in een muzikale activiteit zonder een muzikexpert te zijn?

TEKST KARIN BLANKERT & ANKE VAN BOXMEER
BEELD WILBERT VAN WOENSEL

Voor een reken- of taalactiviteit draai ik als leerkracht mijn hand niet om. Tellen, seriëren van groot naar klein, rijmen, auditieve synthese.

De doelen zitten in mijn hoofd. Ik wat de groep nodig heeft, kies een doel en koppel daar een betekenisvolle activiteit aan. Maar muziek? Ik zing een liedje, de kleuters bespelen een instrument en dan? De mogelijkheden lijken op. Muziekles geven, is wat anders.

Muzikale inhoud

In een goede muziekles zijn twee aspecten te onderscheiden: muzikale inhoud en muzikaal gedrag (Vrolijk, 2013). Bij muzikale inhoud onderscheiden we klank, vorm en betekenis:

- **Klank** ontstaat door lucht die aan het trillen wordt gebracht. Klanken kunnen verschillende eigenschappen hebben. Een klank kan hard of zacht klinken (klanksterkte). Een klank kan kort of lang duren (klankduur). Een klank kan hoog of laag klinken

Kinderen houden ervan om met instrumenten en materialen te experimenteren. Ze leren spelenderwijs ritme, melodie, klanksterkte en klankkleur

(klankhoogte) en een klank kan verschillende klankkleuren hebben. Zo klinkt een wood-block anders dan een xylofoon.

- **Vorm** gaat over de opbouw van een muziekstuk. Het zijn als het ware de 'legostenen' waaruit het stuk is opgebouwd. Bekende vormen zijn: herhaling, echo, canon, couplet / refrein.

- **Betekenis** gaat over wat muziek met je doet. Wat roept het bij je op? Welke emotie ervaar je? Wat doet het met de sfeer? Muziek kan ook een functie hebben. Zo zing je een verjaardagslied als er een kind jarig is, wordt er marsmuziek gespeeld bij het lopen van de avondvierdaagse en als de kinderen langs de deur gaan met Sint-Maarten, zingen ze om iets lekkers te ontvangen.

Muzikaal gedrag

Door de overheid zijn kerndoelen bepaald voor het muziekonderwijs. Deze zijn geformuleerd in vijf domeinen, die vallen onder muzikaal gedrag (Vrolijk, 2013): zingen, luisteren, muziek maken, muziek lezen en noteren en bewegen op muziek. Meestal gebruik je als vanzelf een of meerdere domeinen.

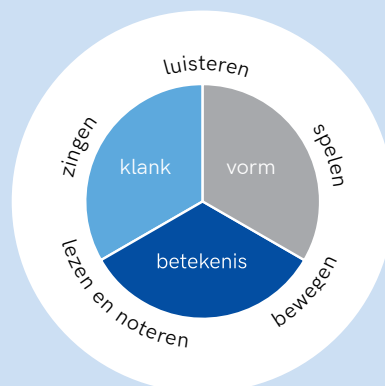
1 Zingen

Zingen in de onderbouw is vooral zingen en bewegen (Bekaert, 2013). In kleutergroepen wordt er dagelijks gezongen. Voor kleuters is zingen een tweede taal. Ze zingen voor de gezelligheid, om elkaar goedemorgen te wensen, ze zingen als ze fruit gaan eten en als er opgeruimd moet worden. Ze zingen themaliedjes en een liedje als ze in de rij gaan staan. Zing je een lied wel eens op een andere manier door te variëren in toonhoogte, tempo of volume? Met zingen, ontwikkelen kinderen hun stem, ademhaling, lichaamshouding en articulatie (Vrolijk, 2013).

In de praktijk

Muziekinhoud: klank | Muzikaal gedrag: zingen
In deze activiteit zing je een denkbeeldig verkeerscircuit waarop onderweg van alles gebeurt. Kies een lied over een vervoermiddel. Vraag de kinderen wat er onderweg kan misgaan als je met dit vervoermiddel reist. Bedenk bij elke gebeurtenis een passende actie die tijdens het zingen wordt uitgevoerd. Denk aan een fietsband die leegloopt, het lied wordt steeds zachter gezongen (klanksterkte).

Figuur 1
Het Klank-Vorm-
Betekenismodel (Smit &
Van der Lei, 1983)

Je vindt mooie dingen die je in je fietstas stopt. De fietstas wordt zwaarder en het lied gaat langzamer (klankduur). Je fietst over een viaduct, het lied wordt eerst steeds hoger gezongen en daarna lager (klankhoogte). Maak dit visueel door de obstakels tijdens het zingen in de kring te laten verschijnen. De bijhorende actie wordt uitgevoerd.

2 Luisteren

Al vanaf de babytijd ontdekken en luisteren kinderen spontaan naar alles wat klank voortbrengt (Van der Lei, 2015): ritselende bladeren, stemmen, een tikkende klok, het water dat uit de kraan loopt, het toilet dat wordt doorgespoeld. Er zijn volop muzikale geluidsbronnen, zoals muziekdoosjes, een muziekmobiel boven het wiegje van de baby, luisterboeken, gezongen kinderliedjes en instrumenten. Op school leren de kinderen bewust luisteren naar klanken en muziek. Door luisterspelletjes ontwikkelen ze een actieve, gerichte luisterhouding (Van der Lei, 2015).

In de praktijk

Muziekinhoud: klank | Muzikaal gedrag: luisteren, zingen

Ga met de kinderen in de kring zitten en kies samen een lied dat jullie gaan zingen. Geef een kind een blinddoek om. De groep zingt het lied terwijl jij met het geblinddoekte kind achter de kinderen langs loopt. Ga bij één kind stilstaan. Wanneer de groep dit ziet gebeuren, stoppen ze met zingen. Het kind waar je achter staat, zingt alleen verder. Kan het geblinddoekte kind raden wie er zingt?

3 Muziek maken

Kinderen houden ervan om met instrumenten en materialen te experimenteren. Ze leren spelenderwijs ritme, melodie, klanksterkte en klankkleur. In de klas leren ze de instrumenten uit te proberen, te benoemen en te herkennen. Kinderen zijn geïnteresseerd in allerlei mogelijke klankbronnen en materialen waar klank mee kan worden gemaakt: op de deur kloppen,

blokken tegen elkaar tikken, de kastdeur open en dicht doen, de stoel optillen en hard neerzetten, de deurlink op en neer bewegen.

In de praktijk

Muziekinhoud: klank, betekenis | Muzikaal

gedrag: muziek maken, luisteren

Maak twee rijen: vijf kinderen aan de ene kant en de rest van de groep aan de andere kant. Ze zitten met de ruggen naar elkaar toe op een stoel. Geef de vijf kinderen elk een instrument en een afbeelding van een jong dier. Geef de resterende kinderen eenzelfde instrument als de vijf kinderen. Tik één van de vijf kinderen aan. Hij speelt zijn dier met zijn instrument. De kinderen die horen dat zij hetzelfde instrument hebben, spelen mee. Kunnen zij raden welk dier het is? Wat horen ze? Het geluid van het dier, zijn manier van bewegen?

4 Muziek lezen en noteren

Misschien denk je bij muziek lezen en noteren: dat kunnen kleuters nog helemaal niet. Dat klopt deels. De standaard muzieknotatie en het notenbeeld kunnen ze nog niet lezen en noteren. Maar aan de hand van tekeningen en grafische notaties kun je bij jonge kinderen het principe van het op papier vastleggen van muziek introduceren. Zo maken ze kennis met de eigen schrijfwijze van muziek. Ook kunnen ze zelf op een eenvoudige manier muziek noteren. Denk maar eens aan het tekenen van vormen die elk voor een muziekinstrument staan. De kinderen kijken naar de vormen en bespelen het instrument behorend bij de vorm. Ze componeren, maken hun eigen muziekstuk. Hogenes (2016) deed onderzoek naar het componeren in de basisschool en voegde dit domein toe.

In de praktijk

Muziekinhoud: klank, vorm | Muzikaal gedrag: lezen en noteren, muziek maken

Zorg voor een cirkel, vierkant, driehoek en rechthoek. Leg deze vormen in de kring en neem de instrumenten erbij. Overleg met de kinderen welk instrument bij welke vorm past.

Karin Blankert

(karin.van.hengel@gmail.com) is muziekcoach voor leerkrachten in het primair onderwijs

Anke van Boxmeer

(www.jufanke.nl) is specialist jonge kind en leerkracht op basisschool Roald Dahl in Sint-Michiels-gestel. Daarnaast is ze werkzaam als educatief auteur voor onder andere Kleuteruniversiteit en uitgeverij Lemniscaat

Bekijk de instrumenten die gekozen zijn. Heb je er hier meer van? Leg deze erbij. Verdeel de instrumenten over de kinderen en vraag of ze weten welke vorm hun instrument vertegenwoordigt. Leg met de vormen een reeks in de kring. Dit is jullie vormenpartituur. Speel deze partituur vorm voor vorm. Het instrument dat bij de aangewezen vorm is gekozen, speelt. Op een later moment kunnen de kinderen in groepjes hun eigen vormenpartituur maken en spelen.

5 Bewegen op muziek

Voor de meeste kinderen is het lastig om stil te zitten wanneer er muziek klinkt. Ze willen bewegen! Wanneer kinderen op muziek bewegen, gaat dit vaak samen met zingen of met luisteren naar muziek. De kinderen luisteren naar het ritme van de muziek en bewegen op dit ritme mee. Ze luisteren bijvoorbeeld naar de afwisseling in de muziek en bewegen op een afgesproken stuk.

In de praktijk

Muziekinhoud: klank, vorm | Muzikaal gedrag: bewegen, luisteren

De kinderen worden in twee groepen verdeeld: de paarden en de hofhouding. Beluister de mars uit de Notenkrakersuite van Tsjajkovski. Vraag de kinderen wat hen opvalt (er zijn twee terugkerende instrumentgroepen te horen). Waar horen ze de deftig lopende paarden en waar de dansende hofhouding? Laat het stuk nogmaals horen. Elke groep danst wanneer zijn stuk klinkt. Herhaal dit een aantal keer en wissel van rol. Speel in op ideeën van de kinderen. Kunnen ze iets bedenken voor de harde slag van de bekkens die tussendoor klinkt?

6 Componeren en improviseren

Uit observaties blijkt dat kinderen graag liedjes zingen en muziekstukken spelen van componisten of songwriters. Ze voeren bestaande muziek uit. De leerkracht zingt een liedje en de kinderen zingen het na. Ze vinden dat leuk om te doen en het is zeker ook zinvol. Maar

wat gebeurt er als je met kinderen zelf muziek gaat bedenken en uitvoeren? Hogenes (2016) deed hier onderzoek naar en voegde een zesde domein toe: componeren en improviseren.

Ontwerp je eigen muziekles

De muziekdomeinen die hierboven zijn beschreven, vind je samen met de drie elementen in het Klank-Vorm-Betekenismodel (zie figuur 1) (Smit & Van der Lei, 1983). Dit model bestaat uit twee cirkels. In de binnenste cirkel vind je klank, vorm en betekenis en in de buitenste cirkel de muziekdomeinen. Een gevarieerde muziekles bevat meerdere domeinen. Je kunt de cirkels als het ware in tegengestelde richting laten draaien. Zo komen twee segmenten bij elkaar en kun je eindeloos variëren.

Wanneer er muziek klinkt, willen de meeste kinderen bewegen

Aan de slag!

Neem een vel papier en schrijf in het midden het onderwerp waar je de muziekles bij wilt laten aansluiten. Schrijf hier omheen allerlei woorden die in je opkomen als je aan dit onderwerp denkt. Na deze brainstormsessie vul je de mindmap aan met de vijf muziekdomeinen, de drie muzieksegmenten en allerlei materiaal. Denk aan voorwerpen, foto's, muziekfragmenten, prentenboeken enzovoorts. Hierna combineer je de vier velden met elkaar en zo ontstaan er vanzelf ideeën voor muzikale activiteiten.

De literatuurlijst is te vinden op:
www.hjk-online.nl/artikelen

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het basisonderwijs?

Neem een abonnement op JSW

JSW

nr 5
Januari
2020

Special

Positieve
kijk op hoog-
begaafdheid

Ontvang 10 x JSW

JSW lezen op
tablet en pc

Voor
slechts
€79,95 per
jaar

Studenten
ontvangen
50%
korting

Krijg toegang
tot het digitaal
archief
(>1.000 artikelen)

Meer weten?
Ga naar www.jsw.nl of
bel 088-2266692